

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om Christendommens Sandhed

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om Christendommens Sandhed", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_444_2-com-shoot-idm58.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Citatet stammer fra Oliver Goldsmiths roman *The Vicar of Wakefield* fra 1766. I Grundtvigs bogfortegnelse fra 1839 er der anført et eksemplar af bogen fra 1800 (1839-fortegnelsen, nr. 3.596).

karakteristisk, særegent.

overordnet, bred.

snarlig, nært forestående.

karakteristiske træk.

sandt nok, ganske vist.

redelig; respektabel.

redelige; respektable.

højlydt; indtrængende.

vidnet imod.

let, nemt.

som om.

åbenlyst, utvivlsomt.

vidnes imod.

som om.

sandt nok, ganske vist.

åbenlyst, indlysende.

opvejer.

efter.

hvornår.

led, søg (imperativ pluralis).

som om.

dvs. vidnefast, i overværelse af vidner.

underfuld.

hvis.

dvs. blusel, skam.

lære.

skjult.

almen, universel.

almene, universelle.

sammen med noget andet.

ubrugelig, uegnet til anvendelse.

sandt nok, ganske vist.

efter.

indeholdt, omfattede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sigter til epistlerne i Det Nye Testamente.

efter.

teolog.

skal ske (optativ).

hellige lys.

omgav med et strålende lys(skær).

højlydte; hørlige.

særlige.

kaldes.

sigter til professorer, doktorer o.l.

velsagtens, rimeligvis.

ikke-kristen; vantro.

troværdigt.

åbenlys.

nutidige, nuværende.

karakteristisk, særegent.

udbredt.

krig mellem brødre; borgerkrig.

åbenlyst.

fællesskab.

redelig; respektabel.

dyrebare.

variant af ordsproget "loven er som spindelvæv: de store fluer bryder igennem, de små bliver hængende",
jf. Mau 1879, nr. 5.691.

prydelse, der bæres om hovedet.

åbenlyst.

alt sammen.

særlige.

dyr; uvidende person, dumrian.

skæbne.

bekæmpede.

bekæmper.

velsagtens, ganske vist.

udmærkede; prangende.

sandt nok, ganske vist.

prøve mig, undersøge mig nærmere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uomtvistelige.

eksistens.

åbenlyst.

kaldes.

selvstændigt tænkende personer; filosoffer.

åbenlyst.

rådsforsamling; kirkeforsamling.

både taler og skriver om fornuften.

sædvanligvis.

sandt nok, ganske vist.

fra, i.

udskille, fjerne.

rimeligt, passende.

sædvanligvis.

kaldes.

grund, årsag.

åbenlyst.

frelsens.

uafvidende.

kontradiktorisk, modstridende.

sådan, således.

lystigt; gemytligt.

åbenlyst.

fæhoveder, dumrianer.

utvivlsomt.

åbenlyst.

sandt nok, ganske vist.

lange udsigter.

bekæmpe; benægte.

tydelige.

indeholder, rummer.

mørkets.

tom snak, vrøvl.

egl. titel, som ikke er knyttet til et embede, men kun til en rang.

bekæmpe.

eksistens.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

frelses.

embedet som forkynder af evangeliet, især som præst.

fortolkning, udlægning.

sandt nok, ganske vist.

åbenlyst; åbent.

tilbagekalde, erklære for ugyldigt.

ganske vist; uden tvivl.

hverken.

fællesskabs; trossamfunds.

bekæmpe.

fællesskabs; trossamfunds.

åbenlyst.

åbenlyst; åbent.

visselig, sandelig.

bekæmper.

fremstilling el. påvisning af udspring.

sådan, således.

frelsessag.

højlydt; i alles påhør.

sigter til "Om den sande Christendom" (1826).

hverken.

delagtiggørende i Guds rige og den evige frelse.

dvs. lærte.

åbenlyst.

sandt nok, ganske vist.

sandt nok.

frelsessag.

overskue.

kaldes.

delagtiggørende i Guds rige og den evige frelse.

frelse.

utvivlsomt.

frelse.

sandt nok, ganske vist.

utvivlsomt.

kaldes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sådan, således.

(at) han ikke.

fællesskab; trossamfund.

universel; afledt af lat. 'catholicus' og gr. 'katholikós'.

sagen.

universel.

til alt held.

ganske vist; uden tvivl.

mesterværk; kunststykke.

bekæmpe.

uforgængeligt.

højlydte; hørlige.

universelle, fælles.

håb om frelse.

frelsen.

frelsens.

tåbelighed.

åbenlys.

mandigt, tappert.

bekæmper.

uforgængelige.

her på jorden; i det jordiske liv.

alt imens, mens.

evne, formåen.

fællesskab; trossamfund.

det vil sige.

fællesskabs; trossamfunds.

bekæmpe.

rigeligt, mere end nok.

gudstjenestens dag (søndag).

forgodtbefindende.

fællesskab.

gudstjenestens dag (søndag).

selvrådige; aparte.

vilje, overlæg.

behov, fornødenhed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

præster; ledere (af en menighed).

have magt over, befale over.

føjelige, lydige.

forberedelse; beskikkelse, kaldelse.

i henhold til forskriften; almindeligvis.

sædvanligvis.

fællesskab; trossamfund.

alterbordet; nadveren.

alterbord.

alterbordet.

det vil sige.

inderlige; om hjertet betragtet som sæde for menneskets (tanker og) følelser.

modtag (imperativ pluralis).

spis (imperativ pluralis).

drik (imperativ pluralis).

den nye pagts (af lat. 'testamentum').

bæger.

gør (imperativ pluralis).

alterbordet; nadveren.

gudstjenestens dag (søndag).

fadervor, jf. Matt 6,9-13.

dvs. lærte.

behov, fornødenhed.

gudstjenestens dag (søndag).

behov, fornødenhed.

åbenlyst.

selvrådig; egensindig.

fællesskab; trossamfund.

åbenlyst.

fællesskab; trossamfund.

bekæmpe; benægte.

fællesskab; trossamfund.

imod hvilket.

bekæmpede.

om.

drive gæk med; gøre nar ad.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i øvrigt.

ved sans og samling; ved sin fornufts fulde brug.

bekæmper.

bekæmpes.

nutidige, nuværende.

sigter til den anglikanske kirke (Church of England). Inden for den anglikanske kirke skelner man mellem den højkirkelige (anglokatoleske), den bredkirkelige (den såkaldte latitudinarisme) og den lavkirkelige (evangeliske og pietistiske) retning. Termen "High Church" brugtes om den retning, der tillagde de katolske rødder (fællesskab og tradition) en særlig "høj" vægt.

dvs. biskoppelige (episkopale), om den anglikanske kirkes forfatning.

forårsaget; bevirket.

adskillelsen.

sædvanligvis.

frit; ubundet.

i høj grad.

fællesskabet; trossamfundet.

åbenlyst.

især i betydningen: teologisk uddannet.

indeholdt, omfattet.

i det jordiske, timelige.

ikke.

frelse.

behov, fornødenhed.

åbenlyst.

uafvidende.

frelse.

åbenlyst.

det vil sige.

fordømmer uigenkaldeligt.

åbenlyst, utvivlsomt.

i øvrigt.

frelse.

lukke op, åbne.

karakteristiske træk, særegenhed.

ikke-kristne; vantro.

tydeligvis.

forårsage, bevirke; udgøre.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

adskillelsen; sondringen.

selvfølge.

det vil sige.

især i betydningen: muslimer.

fremstillet, gjort rede for.

åbenlyst.

afdøde.

nutidige, nuværende.

fremstillet, gjort rede for.

bliver til intet.

åbenlyst.

bemærkelsesværdigt, interessant.

fra lat. 'loci communes', almensætninger; jf. Melanchthons *Loci communes rerum theologicarum*, der udkom første gang i 1521. Værket anses for at være den første protestantiske dogmatik.

sigter til *Clavis scripturae sacrae* (da. Nøgle til den hellige skrift) (1567).

sædvanligvis, som oftest.

Grundtvigs omskrivning af betegnelsen i 4 Mos 20,13 "Meribas vand" eller "kive-vandet", som det hedder i bibeloversættelsen fra 1780. Meriba betyder kive eller strid og sigter til den kilde, som Gud lader fremspringe af en klippe, efter at Moses har slået på den med sin stav.

sigter til overtroen om, at onde øjne el. et ondt blik kan volde skade på eller bringe ulykke over det, som de(t) rammer.

åbnet skrifterne for os, lukket skrifterne op for os.

åbenlyst, indlysende nok.

tjørnehæk, -krat.

hverken.

jf. også oplysningstidens slagord "Gud, dyd og udødelighed".

dvs. bussemanden el. bønmanden, en person, der indjager folk skræk.

det vil sige.

her: tager, henter (især brugt om djævelen i forbandelser).

rummer, omfatter.

i steden for.

allerede.

delagtiggørende i Guds rige og den evige frelse.

præsteskab, gejstlighed.

det vil sige.

fællesskab; trossamfund.

verdsligheden; sanseligheden.

med ubetinget lydighed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bispestolen, her: pavestolen.

sigter til pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

som menneske.

rådførte.

den syndige menneskenatur.

helt, kriger.

munkene og andre gejstlige; sigter til den katolske skik med at ruge håret af issen (tonsur).

sandt nok.

tilhængere; håndlangere.

fællesskab; forbindelse.

kvindagtig, blødsøden.

landegrænsen.

spredte.

personer, der forfølger, jager el. søger at opspore andre; egl. jagthunde.

dannebrog.

åbenlyst; tydeligt.

muligt at forsvare.

I Det Gamle Testamente er 'Herre Zebaoth' (kaldet 'hærskarers Herre' i Bibelen 1992) et tilnavn til Gud i hans egenskab af kriger og konge.

slumrer.

tage del i.

bekæmpe; benægte.

gravede.

(systemer af) læresætninger.

mærkbar, tydelig.

overblik.

forunderligt; underfuldt.

hverken.

lovprise.

forfædre.

dvs. syntes.

guldalder; lykkelige epoke.

sådan, således.

forunderlige; underfulde.

hverken.

bekæmpes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlyst; utvivlsomt.

omgås, have samkvem.

fællesskabet; trossamfundet.

ifølge, i henhold til.

forbindelse, fællesskab.

adskillelse, sontring.

især i betydningen: teologisk uddannede.

især i betydningen: teologisk uddannet.

frakende; få til at opgive.

frakende os retten til den; (søge at) hindre os i at bruge den.

især i betydningen: teologisk uddannede.

bedragere.

åbenlyst.

frakende de kristne retten til den hellige skrift; (søge at) hindre de kristne i at bruge den hellige skrift.

tåbelige.

stridspunkt.

modstridende; kontradiktoriske.

bekæmpe.

åbenlyst.

åbenlyst, klart.

satte hele menighedens tro på spil; bragte hele menighedens tro i fare.

åbenlyst.

bortført, taget med vold.

modbeviser.

fortolket, udlagt.

dvs. lærte.

underfuldt, ved et under.

hvordan, hvorledes.

takke (fuld- har forstærkende betydning).

var rettet mod; arbejdede hen imod.

dvs. lærte.

oplyse; fortolke, udlægge.

prangende.

angreb; sammenstød.

dvs. småvorne, småtskårne.

sådan, således.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dannebrog.

spredte.

frakende os retten til hovedstaden (skriften); (søge at) hindre os i at bruge hovedstaden (skriften).

er kampberedte.

glorien.

jf. Luthers lille Katekismus, som var skrevet til børn.

frelsessag.

især i betydningen: teologisk uddannedes.

sådan, således.

bekymring; omsorg.

især i betydningen: teologisk uddannedes.

redelig; respektabel.

arbejdes der fra verdens side åbenlyst hen imod.

afklare, oplyse.

opdeler; splitter ad.

uafvidende.

behov, fornødenhed.

åbenlyst.

her: klogere på troen.

højlydte; stærke, tydelige.

mere betydelig; stærkere.

begravede.

forvarsel, bebuder.

det vil sige.

troner.

her formentlig: fiskegarn, fiskenet.

apostlenes værk, dvs. formentlig: forkyndelsen af evangeliet.

selvudnævnte.

det vil sige.

verdsligt.

lystige, gemytlige.

beskyttelse, værn.

dvs. pavedømmet.

døbt under stor fare, her formentlig: tvangsdøbt.

sværdets.

sigter til pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

let, nemt.

adskillelse.

mesterværk; kunststykke.

sigter til bibelkritikken, dvs. den undersøgelse af Bibelen efter videnskabelige principper, som påbegyndtes i oplysningstiden.

egl. understøttet el. bevist noget ved henvisning til et kapitel i Bibelen; Grundtvig bruger ordet mere bogstaveligt som dét at komme til at sætte sig fast i et kapitel af en bog.

dvs. malabariske, primitive, barbariske.

stokke, stænger.

rigtignok, sandt nok.

dvs. eksegesi.

som om.

nedsættende betegnelse for pietisme.

især i betydningen: muslimer.

skabt.

i overensstemmelse med skriftens mening.

virkelig, rigtig.

de romerskkatolske.

tabt, fortabt.

dvs. teser.

understøtte el. bevise ved henvisning til et kapitel i Bibelen.

sandt nok, ganske vist.

kunsten at skaffe sig tilhængere (proselytter); omvendelseskunst.

dvs. tålte.

romerskkatolske.

sigter formentlig her til huguenotterne (jf. fortsættelsen), tilhængerne af den protestantiske reformation i Frankrig. Grundtvig spiller sandsynligvis på huguenotternes ikonoklasme, billedforbuddet, der har sin pendant i islam, deraf benævnelsen 'tyrkiske'.

dvs. huguenotterne, tilhængerne af den protestantiske reformation i Frankrig.

ødelagdes.

ikke-kristne; vantro.

statsborgerlige; verdslige.

ikke-kristne; vantro.

ler ad, gør nar ad.

dvs. rygstød, støtte.

åbenlyst, tydeligvis.

organisme.

statssamfund; verdslige samfund.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tillukkede, sammenvoksede.

skaber, forårsager.

stærkeste, mest virkningsfulde.

let, nemt.

samfundsmæssig.

sådan, således.

tåbeligt; fejlagtigt.

tom snak; vrøvl.

forgængere.

bestemt, uden tvivl.

dvs. sorte kunster, magi.

fremtrylle.

især i betydningen: teologisk uddannede.

til alt held.

uden tvivl.

nutidige, nuværende.

hårde, tunge.

bedragerisk.

verdslige (øvrigheds)magt.

nutidige, nuværende.

oldkirkens, dvs. den kristne bevægelse i perioden fra aposteltiden frem til 500-tallet.

forfædre.

åbenlyst.

fast udtryk for at bo og leve.

virkningsfulde.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

redelige; respektable.

redelig; respektabel.

varer vores mund, er forsigtige og tilbageholdende.

modbevise.

skal være (optativ).

bekæmpe; benægte.

le ad, gøre nar ad.

samfundsmæssige.

ærligt.

samfundsordenen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

strafskyldige; som fortjener straf.

let, nemt.

vise.

urimelig, uretfærdig.

samfundsmæssige; statsborgerlige.

ikke.

højlydt; hørligt.

dvs. mønt.

tjene.

åbenlyst, utvivlsomt.

åndrige.

blive leet ad, gjort nar ad.

leet ad, gjort nar ad.

især i betydningen: teologisk uddannede.

le ad, gøre nar ad.

undtagen.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 7.326, og Grundtvig 1845, nr. 2.063.

åbenlyst.

gudstjenestens dag (søndag).

forunderligt.

åbenlyst.

tom snak, vrøvl.

teologisk uddannede.

højlydt; hørligt.

embede som forkynder af evangeliet, især som præst.

tilbagekalde.

som om.

overveje, betænke.

sandt nok, ganske vist.

åbenlyst, utvivlsomt.

åndrig.

allermest åndrig.

åndrighed.

åndrigheder.

handlekraftig, virksom.

skabt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åndrigheder.

åndrigt.

sammenlignede.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.015, og Grundtvig 1845, nr. 249.

også.

purpurkappen.

kæppen; scepteret.

skal være (optativ).

åbenlyst, utvivlsomt.

konge uden kongelig ære, rigdom, værdighed og magt; fattig, ynkelig konge.

bekæmper.

kaldes.

ikke-kristne; vantro.

kyndige, kendere.

er i trængsler, har det svært.

er rettet mod det; sigter på det.

åbenlyst, utvivlsomt.

være afgørende; det, der gør udslaget. Jf. også Mau 1879, nr. 831, og Grundtvig 1845, nr. 2.303: "Det sidste Baand binder Læsset".

i høj grad, meget.

at den ikke fattes.

at den ikke har.

modbevise.

injurie fremsat i ord el. skrift.

åbenlyst.

forklarelse, afklaring; oplysning.

som om.

nærer en stor kærlighed til; er ivrig efter.

det vil sige.

fornægtede.

åbenlyst.

dvs. tylvter, dusin.

bevis til overflod; mere end rigeligt bevis.

sandt nok, ganske vist.

modbevist.

sandt nok, ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fejender.

mest troværdige.

uden tvivl.

det vil sige.

åbenlys.

drive gæk med; gøre nar ad.

modbevise.

bekæmpe.

åbenlyst, indlysende nok.

bemærkelsesværdigt.

skal ske (optativ).

om.

dvs. font, døbefont.

frakender os retten til vores navn, (døbe)font, alter, prædikestol, hellige skrift og hele vores kirkelige levnedsløb.

frakende os retten til.

lærdeste.

ydre, udseende.

islam.

karakteristisk, særegent.

bekæmper.

åbenlyst, utvivlsomt.

i sandhed, virkelig.

ynkelig person.

le ad, gøre nar ad.

bekæmpe.

åbenlyst.

nutidige, nuværende.

stridspunkt.

fundering i skriften.

frakendte os retten til skriftens besiddelse eller dens medhold.

have frakendt os retten til den.

udvist manglende dømmekraft; været uforstandige.

skriveferme, velformulerede.

dannebrog.

det vil sige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

svække.

bekæmpe; benægte.

bekæmpe.

frelse.

bekæmpe.

frelsessag.

åndrige; morsomme.

ler ad, gør nar ad.

særligt.

genvej.

modbevist.

højlydt; hørligt.

ikke.

sådan, således.

åbenlyst.

(indbyrdes) modstridende; kontradiktorisk.

delagtiggørende i Guds rige og den evige frelse.

bekæmper.

åbenlyst.

frelses sag.

eksistens.

det vil sige.

især i betydningen: teologisk uddannede.

åbenlyst.

dvs. syntes.

forsvinde, gå tabt.

åbenlyst.

dvs. syntes.

jf. også pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

bebudede, forkyndte.

bortgang, død.

sagen.

verdslige (øvrigheds)magt.

åbenlyst, tydeligvis.

At holde kød for sin arm betyder at anse det kødelige, menneskelige for sin styrke eller at stole på den verdslige magt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lærdomscenter.

for.

skabte, forårsagede.

frelsen.

frelse.

undtagen.

havde myndighed til at afgøre; bestemte over.

dvs. syntes.

sværdet.

tydelige, stærke; hørlige.

banner, hvis dug er forsynet med det kristne kors i midten.

som udtryk for noget særlig barbarisk, ukristeligt.

det vil sige.

her formentlig som udtryk for barbari inden for kristendommen.

åbenlyst.

især i betydningen: muslimske.

især i betydningen: muslimerne.

især i betydningen: muslimske.

primitiv.

især i betydningen: muslimer.

åbenlyst.

især i betydningen: muslimer.

især i betydningen: muslimsk.

bekæmpede.

her: de vesteuropæiske landes i modsætning til orientens el. østeuropas.

forfædrenes.

det vil sige.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.295, og Grundtvig 1845, nr. 1.010. Sigter til, at hvad man aldrig har ejet, det savner man ikke.

ikke.

mistede, tabte.

afkom.

afkom; slægt.

spiren, det spæde skud.

Jahves; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

af hebraisk 'māšîaḥ', den salvede.

Urim og Tummim var to lodder som blev brugt ved lodkastning, jf. fx 2 Mos 28,30. Grundtvig henviser her til, at den første del af ordparret, Urim, tidligere mentes at hænge sammen med det hebraiske ord for lys: 'or', et af de allerførste ord i Bibelen.

underfuld.

Jahves; navnet på Israels gud i Det Gamle Testamente.

uden tvivl, ganske bestemt.

henviser formentlig til de syv menigheder i Asien, jf. Åb 1,4.

ny, gylden storhedstid; jf. det jødiske jubelår (3 Mos 25).

her: de vesteuropæiske lande i modsætning til orienten el. østeuropa.

blinde tro.

jord, jordklumper.

lægges i kiste og begravnes.

dvs. syntes.

hvad der hører til den katolske kirke, den katolske tro (nedsættende).

dvs. cellerne.

trykt med store bogstaver.

meget dannede og lærde.

fortabte.

åbnet.

den oprindelige kirke, der byggede på apostlenes lære; kan også sigte til oldkirken, dvs. den kristne bevægelse i perioden fra aposteltiden frem til 500-tallet.

samler sine tanker.

underfuldt.

sådan, således.

med.

dvs. lærte.

der gør delagtig i Guds rige og den evige frelse.

absolution, syndsforladelse.

forfædrenes.

rigtigt; forskriftsmæssigt.

gået i stykker, sprængt.

eg med særlig hårdt ved; vintereg.

bevarer, opretholder.

skal være (optativ).

hjemmelavede; selvudnævnte.

frelse.

indeholder, rummer.

bemærkede.

her formentlig som udtryk for noget rodet og uordentligt; spiller dog også på ordets betydning af et ved stormangreb hurtigt opført opholdssted på toppen af brechen, dvs. den åbning i et fæstningsværk, der er frembragt ved beskydning.

bemærkede.

jf. også Mau 1879, bind 2, s. 202: "Man kjender Ræven paa Bælgen; paa Rumpen".

bekæmpe.

dyrebare.

fællesskab, forbindelse.

formindske; nedgøre.

sædvanligvis.

fundering i skriften.

spiller på betegnelsen (af lat. *regula fidei*) for oldkirkens sammendrag af den kristne læres vigtigste punkter i overensstemmelse med Bibelen og den apostolske tradition: Læren om én Gud, Treenigheden, Jesu jomfrufødsel, korsfæstelse, død og opstandelse samt om, at Guds frelse gælder alle, der tror, angre og modtager dåben. Trosreglen brugtes som garant for sand kristen lære og som værn imod vranglære, især gnosticismen, men den fik aldrig karakter af en trosbekendelse. Indtil 300-tallet, da koncilerne autoriserede egentlige bekendelser, bevarede trosreglen sin autoritet trods variationer hos kirkefædrene.

før.

overflødig.

bibelkyndige.

undtagen, bortset fra.

nogensinde.

må de betænke, må de tænke nøje over (optativ).

udrede, opklare.

sammenfatningen; indbegrebet.

dersom, hvis.

jf. Luthers lille katekismus, som var skrevet til børn.

sammenfatning; hovedindhold.

især i betydningen: teologisk uddannede.

frit, uden hjælpemiddel el. forbillede (her nedsættende).

fremstilling, redegørelse.

åbenlyst.

med sikkerhed.

frakende.

i skriften funderede.

åbenlyst.

tåbeligt, latterligt.

bekendtgørelser fra øvrigheden, fx adelsbreve og andre meddelelser af privilegier.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

før.

bekendtgørelser fra øvrigheden, fx adelsbreve og andre meddelelser af privilegier.

verdslige; sanselige.

af stor, ophøjet visdom.

verdslige; sanselige.

benægter; bekæmper.

allermest verdslige; allermest sanselige.

lægge bort; opgive.

modbevise.

modbeviste.

sandt nok, ganske vist.

åbenlyst.

nutidige, nuværende.

åbenlyst.

modbevise.

embedet som forkynder af evangeliet, især som præst.

sandt nok, ganske vist.

bekæmpe.

for at.

spiller på, at solhverv blev forbundet med vejrforandringer.

samfundsmæssig; statsborgerlig.

død.

allerede.

dvs. træsk, lumsk, snedig.

sædvanligvis.

let, nemt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 10.364, og Grundtvig 1845, nr. 2.715. Svarer til ordsproget "tomme tønder buldrer mest".

opgiver håbet.

især i betydningen: teologisk uddannet.

fremstiller, gør rede for.

morsom; åndrig.

håb om frelse.

modbevise.

allerede.

nutidige, nuværende.

nuvel.

lovede.

tilnavn; øgenavn.

sandt nok, ganske vist.

hverken.

formanes.

usædvanlig; overordentlig.

strides, skændes.

ty., vanvid.

ty., overtro.

der gør delagtig i Guds rige og den evige frelse.

delagtiggørende i Guds rige og den evige frelse.

dårskab, tåbelighed.

anderledes indviklet el. vanskelig forståelig; patetisk.

sigter til kirkefaderen Athanasios og hans tilhængere, der især er kendt for deres bekæmpelse af den såkaldte arianisme.

bekæmpet; benægtet.

dårskab, tåbelighed.

var meget vægelsindet; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.625, og Grundtvig 1845, nr. 2.818.

har omgang med.

ophøjede emner.

lave; ydmyge, beskedne.

opfostres.

her måske: gratis skole; egl. fri undervisningsinstitution (i modsætning til en statslig).

trossamfund.

koncilet i Nikæa, som fandt sted i 325.

dvs. pogeskolen, skolen for småbørn.

ærefuld, hæderlig.

kriger, helt.

højsind, ædelmodighed.

dvs. lærte.

fjende, modstander.

ikke.

hverken.

bekæmpe; benægte.

pådutter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bekæmpe.

bekæmpe; benægte.

helteæren, krigeræren.

imposante, stærkt iøjnefaldende; fyldende mere, end hvad indholdet er værd.

krigere.

underfuldt.

scepter af jern; (styre med) jernnæve.

tømrers.

tømrer.

tømreren.

tænksom; besindig.

beherskelse, besindighed.

bagtaler.

jf. Luthers lille Katekismus, som var skrevet til børn.

forsvinde, fortabe sig.

højlydt; hørligt.

valget.

fælles, universelle.

interessant; underholdende.

stridspunkt.

taknemmelig.

øjank; juks.

åbenlyst.

bedrifter, gerninger.

fatalismen, den blinde tro; den muslimske tro.

imod hvilken.

dokumenter, aktstykker.

jf. Luthers lille Katekismus, som var skrevet til børn.

barnligt pjat.

berøring, kontakt.

således.

modbevise.

modbevist.

ikke-kristen; vantro.

frelse.

allerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sig.

åbenlyst.

åndrigt; morsomt.

dårskab, tåbelighed.

åndrigheder; morsomheder.

modbevise.

undtagen, bortset fra.

adskillelse.

selvudnævnte.

håb om frelse.

åndrighed.

billedlig, symbolsk.

billedlige, symbolske.

virkningsfuldt.

prædikestolen.

henvisningen til et kapitel i Bibelen.

uanset hvor.

bevæger (dig) hen imod det.

modbevise.

velynder; beskytter.

hverken.

snak, vås.

det jordiske, livet i timeligheden.

den blinde tros.

Udtrykket stammer fra 1. bog, 3. sang af Holbergs *Peder Paars*: "Ach væ mit ene Knæ! Den Indgang er forlang" (Holberg 2014, s. 68).

indledning, begyndelse.

får fjendens tunge på gled; får fjenden til at tale.

modbevise.

allerede.

alle sammen.

modbevise.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.683, og Grundtvig 1845, nr. 1.894. Udtrykket bruges om forskruede og urimelige forventninger.

det vil sige.

ifølge, i henhold til.

frelser.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

som om.

det vanskeligste.

hurtig.

hverken.

sandt nok, ganske vist.

modbevise.

går (præsens singularis af 'gange').

glas.

fra, i.

blev gravid (præteritum af 'undfange').

menneskelig; sanseligheds.

dvs. tinge, forhandle, købslå.

formaning.

dvs. fortjente.

modbevise.

eksistens.

sandt nok, ganske vist.

forunderlig, ejendommelig.

alt styrende.

modbevise.

eksistens.

vover; sætter din lid til.

alt styrende.

eksistens.

eksistensen.

eksistens.

alt styrende.

ikke.

modbevise.

tilgives.

i personlig skikkelse; selvstændig.

tilgives.

i personlig skikkelse; selvstændige.

tilgives.

grusom; ukristelig.

tilgive.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bedrageres.

personer, der lever blandt bøger og studerer og læser ivrigt; her måske blot: personer, der lever om natten, i mørket.

verdslig; sanselig.

verdsligt; sanseligt; menneskeligt.

hvis.

person, der lever blandt bøger og studerer og læser ivrigt; her måske blot: person, der lever om natten, i mørket.

trossamfund.

bekæmpe.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 11.889, og Grundtvig 1845, nr. 1.163.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.144, og Grundtvig 1845, nr. 1.701.

bemærkelsesværdig; interessant.

ualmindelig; overnaturlig.

ikke.

især i betydningen: teologisk uddannede.

modbevise.

let, nemt.

eksistens.

kan være (optativ).

især i betydningen: teologisk uddannede.

fremtryllede.

sandt nok, ganske vist.

let, nemt.

modbevise.

især i betydningen: teologisk uddannet.

hverken.

åbenlyst.

modbevise.

tilbøjelige.

rimelighed; mildhed.

historiefilosoffen.

sædvanligvis.

åbenlyst.

frelse.

fejl, brist.

behager.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

adskillelse, sondring.

sakramenter, dvs. dåb og nadver.

håb om frelse.

dvs. lemfældigt, mildt, lempeligt.

modbevise.

adskillelse.

allerede.

sandt nok, ganske vist.

tomt, værdiløst.

fordømmer; erklærer for kættere.

fordømt; erklæret for kættere.

bandlyst.

ifølge folketroen var bly taget eller stjålet fra en kirkes tag el. vinduer et godt middel mod sygdomme.

trossamfund; kirkesamfund.

adskillelse.

alterbordet; nadveren.

sigter til Huldrych Zwingli, der opfattede nadveren som en symbolsk handling.

dvs. skrivebord.

der gør delagtig i Guds rige og den evige frelse.

ikke-kristen; vantro.

trossamfund; kirkesamfund.

alterbordet; nadveren.

gudstjenesten.

person, der af dogmatiske grunde eller som protest mod kirkeforfatning og kirke-disciplin udskiller sig fra et (større) kirkesamfund.

fællesskab, forbindelse.

sær; egensindig.

sigter til reformatoren Huldrych Zwingli.

dvs. pavedømmet.

fratage, berøve.

spiller på betegnelsen (af lat. *regula fidei*) for oldkirkens sammendrag af den kristne læres vigtigste punkter i overensstemmelse med Bibelen og den apostolske tradition: Læren om én Gud, Treenigheden, Jesu jomfrufødsel, korsfæstelse, død og opstandelse samt om, at Guds frelse gælder alle, der tror, angre og modtager dåben. Trosreglen brugtes som garant for sand kristen lære og som værn imod vranglære, især gnosticismen, men den fik aldrig karakter af en trosbekendelse. Indtil 300-tallet, da koncilerne autoriserede egentlige bekendelser, bevarede trosreglen sin autoritet trods variationer hos kirkefædrene.

gejstlig stand; teologer.

fordømme; erklære for kættere.

den gejstlige stand; teologerne.

spiller på betegnelsen (af lat. regula fidei) for oldkirkens sammendrag af den kristne læres vigtigste punkter i overensstemmelse med Bibelen og den apostolske tradition: Læren om én Gud, Treenigheden, Jesu jomfrufødsel, korsfæstelse, død og opstandelse samt om, at Guds frelse gælder alle, der tror, angrer og modtager dåben. Trosreglen brugtes som garant for sand kristen lære og som værn imod vranglære, især gnosticismen, men den fik aldrig karakter af en trosbekendelse. Indtil 300-tallet, da koncilerne autoriserede egentlige bekendelser, bevarede trosreglen sin autoritet trods variationer hos kirkefædrene.

sædvanligvis.

dvs. huer, behager.

gr. (ikke-autoritative) teologiske begreber, udsagn om Gud.

orakelsvar.

fri, privat undervisningsinstitution (i modsætning til en statslig).

syslede med.

dybder.

her på jorden; i det jordiske liv.

tydeligvis, åbenlyst.

nuvel.

usædvanlig; overordentlig.

fordømme; erklære for kætter.

mest underfulde, mest forunderlige.

godt på vej, godt i gang (med at opnå dit mål).

fordømme; erklære for kættere.

fordømmelse; erklære for kætteri.

ikke-kristne; vantro.

misforståelse.

forunderlige.

underfuldes, forunderliges.

almene, generelle.

rimelighed, retfærdighed.

sakramenter, dvs. dåb og nadver.

nuværende.

let, nemt.

skjulte.

nuvel.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

nuværende.

narrestreger; blændværk.

i høj grad.

sandt nok, ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

trossamfund.

åbenlyst; tydeligt.

fællesskab.

er dog ikke i stand til at forstå; ved dog ikke besked om.

velsagtens.

universel, almengyldig.

især i betydningen: muslimer.

åbenlyst, utvivlsomt.

sakramente, frelsesmiddel.

nuværende.

som om.

modbevis.

nutidige, nuværende.

fællesskab.

dvs. hu.

gentage.

her: trosbekendelsen (ved dåben).

det vil sige.

uden tvivl, åbenlyst.

trossamfund.

nå sådan!

underfuldt.

nuværende.

åbenlyst.

udveksle.

eksistens.

sigter til Sextus Empiricus' gennemførte skepticisme.

modbevise.

sandt nok, ganske vist.

fordømme (uigenkaldeligt).

sigter til strofe 4 af Luthers salme fra 1524 "Christ lag in Todesbanden", "I dødens bånd vor frelser lå", nr. 220 i *Den Danske Salmebog* (2002). Strofen begynder: "Det var en tvekamp underfuld, / da liv og død de brødes". Grundtvig har oprindeligt kendt salmen fra Kingos salmebog (1699), s. 367-370, hvor den bærer titlen: "Christ laae i dødsens baande".

underfuld.

dvs. hårdt.

pine ud, tvinge frem.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede.

uden tvivl.

helt klart, utvivlsomt.

helt blind.

eksistensen.

frelse.

dvs. ubesværet.

eksistens.

berettigede, rimelige.

eksistens.

fra.

taler du jo uden indsigt el. uden omtanke.

åbenlyst, indlysende nok.

af.

fællesskab, forbindelse.

efter.

rimelig, retfærdig.

eksistensen.

eksistens.

åbenlyst, utvivlsomt.

bekæmpes.

det vil sige.

nuværende.

eksistensen.

dæmp, nedton.

bekæmpes.

vover du nu; sætter du nu din lid til.

bekæmpelse; benægtelse.

misforståelse; uforstand.

nutidige, nuværende.

hjemmelavede; selvudnævnte.

sådan, således.

ren samvittighed; uden fejl og brist. Jf. Mau 1879, bind 1, s. 233, og Grundtvig 1845, nr. 2.135. Svarer til talemåden "at have rent mel i posen".

misforståelse; uforstand.

bekæmpe.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hvornår.

styret, domineret.

i høj grad.

eksistens.

nå sådan!

dvs. flovt, banalt, kedeligt.

højtidelige, bedrøvelige ansigtsudtryk.

frelse.

på falsk grundlag; på falsk måde.

allermest skadelige, uheldige.

fællesskab; menighed.

undtagen, bortset fra.

hvornår.

udvirke, fremkalde.

udvirker, fremkalder.

håb om frelse.

bedragerisk; usikkert.

modbevise.

åbenlyst.

trossamfund.

højere læreanstalt; universitet.

sakramenter, dvs. dåb og nadver.

sakramenternes, dvs. dåb og nadver.

åbenlyst.

betydninger.

åbenlyst.

stå til ansvar for.

modbevist.

Den athanasianske trosbekendelse er den ene af de tre oldkirkelige trosbekendelser. De andre er den apostolske og den nikæno-konstantinopolitanske (eller bare den nikænske) trosbekendelse.

Den nikænske (eller den nikæno-konstantinopolitanske) trosbekendelse er den ene af de tre oldkirkelige trosbekendelser. De andre er den athanasianske og den apostolske trosbekendelse.

sigter til biskopperne, der på koncilet i Nikæa i 325 vedtog den nikænske (eller den nikæno-konstantinopolitanske) trosbekendelse.

almengyldige, universelle.

Den athanasianske trosbekendelse er den ene af de tre oldkirkelige trosbekendelser. De andre er den apostolske og den nikæno-konstantinopolitanske (eller bare den nikænske) trosbekendelse.

Den nikænske (eller den nikæno-konstantinopolitanske) trosbekendelse er den ene af de tre oldkirkelige

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

trosbekendelser. De andre er den athanasianske og den apostolske trosbekendelse.

sigter til katekismerne o.l.

dvs. henlagte.

dokumenter, aktstykker.

Tridentinerkoncillets (af lat. Concilium Tridentinum); efter katolsk tælling det 19. økumeniske koncil, som med to lange afbrydelser (1547-1551 og 1552-1562) fandt sted i byen Trento 1545-1563.

dokumenter, aktstykker.

sigter til Catechismus Romanus (1566), der blev udgivet i forbindelse med Tridentinerkonciliet.

bulle udstedt af pave Clemens 11. den 8. sept. 1713 mod de såkaldte jansenister; unigenitus (lat.) betyder enbåren.

stå til ansvar for.

hverken.

lære.

lukke munden på.

bekendelsesskrifter, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

hverken.

det vil sige.

modbevise.

stor; eftertrykkelig.

mærkbart, tydeligt.

modbevise.

ophævelse af fællesskabet; spiller på privatiseringen af landsbyfællesskabets jord under landboreformerne i slutningen af 1700-tallet.

bemærker, iagttager.

mærkbart, markant.

selvudnævnte.

sådan, således.

strides, skændes.

synligt.

sigter her til læren om retfærdiggørelsen, dvs. den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

frelse.

sådan, således.

forsonet.

sandt nok, ganske vist.

modbevise.

allerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

strides, skændes.

ordene ved dåben.

frelsesvilkår.

strides, skændes.

hebraisk, lære, studium; betegnelsen for jødedommens store samling af traditions- og lovtekster fra efterbibelsk tid.

delagtiggørelse i Guds rige og den evige frelse.

frikendelsen el. det at modtage syndsforladelse og gøres værdig til det evige liv. Som teologisk betegnelse udtrykker retfærdiggørelsen den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

lære.

frikendelsen el. det at modtage syndsforladelse og gøres værdig til det evige liv. Som teologisk betegnelse udtrykker retfærdiggørelsen den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

sandt nok, ganske vist.

modbevise.

grundlæggende lære.

sigter til den såkaldte satisfaktionslære, dvs. Guds æres genoprettelse ved Kristi bod for menneskenes synder.

sigter her til læren om retfærdiggørelsen, dvs. den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

udredes, forklares.

hverken.

strides, skændes.

fremstilling.

frikendelsen el. det at modtage syndsforladelse og gøres værdig til det evige liv. Som teologisk betegnelse udtrykker retfærdiggørelsen den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

fremstilling.

modbevise.

fremtræden i personlig skikkelse; selvstændighed.

sigter her til læren om retfærdiggørelsen, dvs. den begivenhed, hvorved det syndige menneske får skænket nyt liv i tro på og tillid til, at Gud i Kristus har gjort alt, hvad der er nødvendigt for frelsen, som mennesket derfor ikke skal gøre sig fortjent til.

vrøvl, sludder.

alt sammen.

salighed, frelse.

sigter til menneskets forhold til Gud som fader.

sandt nok, ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

modbevist.

vover du måske nu; sætter du måske nu din lid til.

legeme.

sådan, således.

åbenlyst, tydeligvis.

nutidige, nuværende.

bekæmpe.

institution.

åbenlyst.

narrer.

bæger.

forening, fællesskab.

kamppladsen, slagmarken.

bestemt, helt sikkert.

modbevise.

forening, fællesskab.

opretholdt.

legeme.

hvornår.

dissekere, analysere indgående.

sandt nok, ganske vist.

modbevist.

sådan, således.

sandt nok, ganske vist.

garn, der spændes op på langs i væven, inden man kan væve, dvs. kæden (rendingen); også om det, der er varigt og binder sammen.

dvs. islæt, det system af tråde i et stof, der er vævet på tværs af stoffets længderetning, vinkelret på rendingen; også om det, der er indblandet el. indviklet i noget.

må ved et slumpetræf, tilfældigt; uafvidende må.

ophøjede.

vrøvlet; talt uden indsigt el. uden omtanke.

teolog.

sandt nok, ganske vist.

fordømmer uden at høre den anklagede.

hurtigt.

formlen, bestemmelsen.

mærkbart, klart.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Tridentinerkoncilets (af lat. Concilium Tridentinum); efter katolsk tælling det 19. økumeniske koncil, som med to lange afbrydelser (1547-1551 og 1552-1562) fandt sted i byen Trento 1545-1563.

hverken.

tydeligt.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

hurtigt.

benægter; bekæmper.

må.

embedet som forkynder af evangeliet, især som præst.

hele.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

redelige; respektable.

især i betydningen: teologisk uddannede.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

sandt nok, ganske vist.

sådan, således.

især i betydningen: teologisk uddannede.

åbenlyst.

frelsessag.

let, nemt.

sakramenterne, dvs. dåb og nadver.

misforståelse; uforstand.

især i betydningen: ikke teologisk uddannede.

vover.

modbevise.

ganske vist.

sådan, således.

frelsesvilkår.

fremstille, gøre rede for.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

bekæmpe.

bestemt; nok.

bestemt, uden tvivl.

dvs. vrøvler.

bortsender.

dvs. floveste, mest banale, mest kedelige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

irriterende; forargelige.

rimelighed, berettigelse.

hypnose.

stå til ansvar for.

sigter formentlig til oplysningstidens teologi og bibelkritik.

særligt; vidunderligt, herligt.

kan være (optativ).

især i betydningen: muslimske.

fremstilling, redegørelse.

komme til klarhed over.

fremstillinger, redegørelser.

til alt held.

sædvanligvis.

forfædres.

fællesskab.

der gør delagtig i Guds rige og den evige frelse.

forfædrenes tros.

mærkbart, tydeligt.

forfædres.

forunderlige.

om.

forfædres tros.

dvs. hårdt.

åbenlyst.

må se.

åbenlyst.

frafaldne.

især i betydningen: teologisk uddannedes.

fra.

almengyldige, universelle.

adskillelse, skel.

spiller på betegnelsen (af lat. *regula fidei*) for oldkirkens sammendrag af den kristne læres vigtigste punkter i overensstemmelse med Bibelen og den apostolske tradition: Læren om én Gud, Treenigheden, Jesu jomfrufødsel, korsfæstelse, død og opstandelse samt om, at Guds frelse gælder alle, der tror, angrrer og modtager dåben. Trosreglen brugtes som garant for sand kristen lære og som værn imod vranglære, især gnosticismen, men den fik aldrig karakter af en trosbekendelse. Indtil 300-tallet, da koncilerne autoriserede egentlige bekendelser, bevarede trosreglen sin autoritet trods variationer hos kirkefædrene.

døm (imperativ pluralis).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bibellære, bibelfortolkning.

bekæmpe.

dogmer.

fortolkes, udlægges.

gejstlige stand.

fællesskab, forbindelse.

fortolke, udlægge.

almengyldige, universelle.

særlige.

åbenlyst, tydeligvis.

især i betydningen: teologisk uddannedes.

især i betydningen: teologisk uddannede.

åbenlyst.

især i betydningen: teologisk uddannede.

mærkbare, tydelige.

forbigangne, svundne.

tidsaldre.

åbenlyst.

forsvar.

dvs. lærte.

virkningsfuldt, virksomt.

fremstillingen, redegørelsen.

især i betydningen: teologisk uddannede.

udformningen, fremstillingen.

selvstændig; særlig.

i øvrigt.

stredes, skændtes.

underfulde.

hverken.

som om.

sandt nok, ganske vist.

tro forbundet med undere eller det underfulde; mirakeltro.

tro forbundet med undere eller det underfulde; mirakeltroen.

virkningsfulde; mægtige.

hverken.

åbenlyst, indlysende.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

leet ad, gjort nar ad.

åbenlyst, tydeligvis.

benægtede; bekæmpede.

energisk.

omfattet af, indeholdt i.

kaldes.

dvs. vrøvler, vrøvlehoved.

sigter til liturgidebatten i 1806-1807, se fx afsnit 5.4 i indledningen til Grundtvigs "Om Religion og Liturgie" (1807).

velsagtens.

havde ren samvittighed; var uden fejl og brist. Jf. Mau 1879, bind 1, s. 233, og Grundtvig 1845, nr. 2.135. Svarer til talemåden "at have rent mel i posen".

overskue.

modbevise.

åbenlyst.

kastes matte tilbage, prelle matte af.

have (ret til at fremføre) en selvstændig mening.

såvel.

som.

ikke.

skrevet ned.

dådrigt, virksomt.

strides, skændes.

underfulde.

fællesskab, forbindelse.

skal bemærke, være opmærksom på (optativ).

skrev ned.

sådan, således.

misforståelse.

herliggjorte.

fortolkning, udlægning.

adskillelse, sondring.

hverken.

påberåbelse af ham.

adskillelsen, sondringen.

slumrede hen; døde.

adskillelsen, sondringen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. kigger.

efterlignernes; kopisternes.

samstemmende.

misforståelse.

skrive sit ned.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

profeteredes, blev spået om.

verdslige; sanselige.

form, skikkelse.

verdslig; sanselig.

let, nemt.

til alt held.

sædvanligvis.

åbenlyst, tydeligvis.

åbenlyst.

for at.

forunderlig.

juleevangelium.

dvs. døbefonten.

fællesskab; trossamfund.

alt styrende.

såvel.

som.

ledelse af skæbnens gang.

ligesom, ganske som.

alterbordet.

sidder tæt.

alterbordet.

mere glade.

i det jordiske, timelige.

herliggjorte.

tag (imperativ pluralis).

spis (imperativ pluralis).

drik (imperativ pluralis).

den nye pagts (af lat. 'testamentum').

bæger.

blive kaldt.

gælde, anses.

herfor, for det.

endog, trods alt.

redelig; respektabel.

virkningsfuldt.

åbenlyst, utvivlsomt.

for det.

dannet epoke.

skrives bedst ned.

lærdom; studier.

velsagtens.

forbillede.

fremstillet, gjort rede for.

fremstilling; udlægning (eksegese).

åbenlyst.

forklarelse, afklaring.

underfuld.

sandt nok, ganske vist.

skrive det ned, fremstille det skriftligt.

det at gå med hinanden i hånden el. i en række.

dvs. syntes.

begraves.

dvs. skilte.

hovedsag, væsentligste del.

lagde i kiste og begravede.

det folkelige sprog; modersmålet.

dvs. balsamerede.

verdenshistorisk.

enemærker, områder.

bemærkelsesværdigt, interessant.

helteånd, krigerånd.

åbenlyst.

bekæmpede.

dvs. syntes.

ikke-ånd; åndløshed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hævder; forlanger.

ikke-ånd; åndløshed.

fjende.

åbenlyst, utvivlsomt.

dvs. syntes.

allerede.

dvs. baglæns, på ryggen.

helteliv, krigerliv.

helteånd, krigerånd.

verdslige; sanselige.

strides, skændes.

energisk, virksom.

lægges i kiste og begravnes.

åbenlyst.

skildringerne af martyrernes liv; hagiografierne.

dådrigt, virksomt.

redelig; respektabel.

tænksom; besindig.

helteliv, krigerliv.

særlige.

teologerne.

den oprindelige kirke, urmenigheden.

(ret)ledende.

udvirke, skabe.

sandt nok, ganske vist.

unyttige; tomme.

jordiske livsforløb, vej gennem livet.

hobevis, store mængder.

forfædrenes tro.

virkningsfuldt; underfuldt.

forløbet.

hverken.

særligt.

forfædrene.

kendetegn; bevis.

bevare, opretholde.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

langsomme gang.

mest ophøjet.

efterslæt, dvs. afgrøde, der vokser frem, efter at der er høstet (første gang).

fremstille, gøre rede for.

som om.

aftvinge, aflokke.

forvanske sandheden.

skriftprincippet; lat. sola scriptura, dvs. læren om at Guds ord alene er bevidnet i Bibelen.

universiteterne.

skaffet.

markant, tydeligt.

undtagen, bortset fra.

sandt nok, ganske vist.

indlysende, overbevisende.

især i betydningen: teologisk uddannede.

bemærkelsesværdigt.

især i betydningen: teologisk uddannede.

sædvanligvis.

helt, kriger.

formentlig: folkets tilstand eller position i samfundet.

folkets anseelse eller ære.

brave; dannede.

strålende, prægtigt.

afmagt.

indbyggerne på øen Rügen.

indbyggerne i Pommern.

hersker, bestemmer.

have, farvande.

samlebetegnelse for kongerne Valdemar 1. den Store og hans to sønner, Knud 6. og Valdemar 2. Sejr.

Bibelen bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

kendetegn; bevis.

som om.

Bibelen bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

forunderlig.

dvs. syntes.

karakteristiske.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

udnævner.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.486, og Grundtvig 1845, nr. 726.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.137, og Grundtvig 1845, nr. 1.504.

laver afgudsbilleder, dyrker afguder.

sædvanligvis.

markant, tydelig.

sigter formentlig til Det Gamle Testamente.

underfuldt, forunderligt.

det babyloniske eksil eller fangenskab (586 til 538 f.Kr.).

Jahve, navnet på israelitternes gud i Det Gamle Testamente.

åbenlyst, utvivlsomt.

evne til at se ind i fremtiden.

åbenlyst, utvivlsomt.

tidsalder.

sigter til den periode i jødedommens historie, der er skildret i det apokryfe skrift Første Makkabæerbog.

sigter til templet i Jerusalem, der blev genopført af Zerubbabel.

sigter til det apokryfe skrift Siraks Bog.

sigter til Talmud (hebraisk for 'lære, studium'), jødedommens store samling af traditions- og lovtekster fra efterbibelsk tid.

især i betydningen: teologisk uddannede.

troldmænd.

de krybende dyr, her: slangerne.

erkende, anerkende.

utvivlsomt, uden tvivl.

særligt; vidunderligt.

især i betydningen: teologisk uddannede.

sigter til den periode i jødedommens historie, der er skildret i det apokryfe skrift Første Makkabæerbog.

åbenlyst, indlysende.

hverken.

sigter til Catechismus Romanus (1566).

bekæmpede.

åbenlyst.

helt, kriger.

sigter til den græske oversættelse af Det Gamle Testamente, Septuaginta.

17½.

herskere, regenter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

helt, kriger.

prægtig, strålende.

det vil sige tiden mellem reformationen og nutiden (1800-tallet).

genfærd.

kristendommen.

islam.

sigter til pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

ro og orden; tugt.

højlydt; stærk.

fransk.

dvs. kurie, pavestol.

afgrænse.

vilje, overlæg.

båndet el. forbindelsen til kirken.

forunderlige.

kan være (optativ).

sigter til pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

særlige.

skrive sig, stamme, hidrøre.

sædvanligvis.

aftvinges, aflokkes.

billedlig, symbolsk.

originalsprog, her: hebraisk og oldgræsk.

især i betydningen: teologisk uddannede.

universiteterne.

virksomt.

samfundsliv.

grupper af ikke-katolske kristne fortrinsvis i det sydlige Frankrig og nordlige Italien, efter traditionen grundlagt af Petrus Valdes.

tilhængere af Jan Hus.

tilhængerne af Jan Hus.

universitetet.

tilhængere af Jan Hus.

grupper af ikke-katolske kristne fortrinsvis i det sydlige Frankrig og nordlige Italien, efter traditionen grundlagt af Petrus Valdes.

dvs. syntes.

dvs. kede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. udsugelser, udbytninger.

universiteterne.

utvivlsomt.

energiske; virkningsfulde, virksomme.

samfundslivet.

bevirket, afstedkommet.

især i betydningen: teologisk uddannede.

dvs. pavedømmet.

samfundsmæssig.

jordfæstede, begravede.

åbenlyst.

dødelig sygdom; en tidligere brugt fællesbetegnelse for forskellige tarminfektioner, især tyfus.

dvs. pavedømmet.

mest troværdige.

til alt held.

sandt nok, ganske vist.

også.

dvs. pavedømmet.

dvs. pinte.

helten, krigeren.

fællesskab, forbindelse.

Luther udgav løbende tyske salmer, de første i den såkaldte *Achtliederbuch* fra årsskiftet 1523-1524 (titel: *Etlich Cristlich lider Lobgesang un Psalm*), der bl.a. indeholdt fire salmer af ham selv, de næste i den såkaldte *Erfurt Enchiridion* fra 1524 (titel: *Eyn Enchiridion oder Handbuchlein*), der indeholdt 18 salmer fra hans hånd. Endvidere i en række sangbøger, hvoraf *Geystliche Lieder* fra 1545 var den sidste og mest komplette og indeholdt 35 salmer af ham selv.

skriftsprog.

dvs. syntes.

helt bestemt, ganske afgjort.

mindre bygninger på kirkegårde, hvor opgravede knogler samles.

dvs. hertugdømme.

allerede.

energisk; virksom.

især i betydningen: teologisk uddannet.

dvs. lånte, gav.

helt, kriger.

forunderligste.

forunderlige, underfulde.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

energisk; virksomt.

fjende.

selvudnævnte.

sigter til pavens status som Kristi statholder el. stedfortræder på jorden.

stik modsat.

helt, kriger.

allerede.

mesterværk; kunststykke.

sigter til Den Westfalske Fred i 1648, der formelt afsluttede Trediveårskrigen.

lat., sammenslutning af de evangeliske; sigter til sammenslutningen af evangeliske stænder på Det Tyskromerske Riges rigsdage. Ifølge Den Westfalske Fred (1648) skulle corpus evangelicorum afgøre religiøse spørgsmål i fællesskab med de katolske stænder.

sikrede sig.

også.

indkalde til krig; gå i krigstjeneste.

herhjemme, dvs. i Danmark.

dvs. mønte, fremstille.

lat., (kirkens) hellige kar.

tiende til biskoppen.

sigter til den tredjedel af tienden, der efter reformationen, som afløsning af den middelalderlige bispetiende, ydedes kongen (staten), men senere ofte overgik på private hænder.

personer, der ifølge visse privilegier havde ret til at oppebære en kirkes indkomster, og som (i Danmark indtil Grundloven 1849) havde kaldsretten, dvs. retten til at besætte gejstlige embeder.

herhjemme, dvs. i Danmark.

dvs. berømmede.

tale, samtale.

herhjemme, dvs. i Danmark.

skriftsprog.

allerede.

trykkes.

nuværende.

bemærkelsesværdigt.

højlydt; indtrængende.

herhjemme, dvs. i Danmark.

opgive de lutherske salmer.

herhjemme, dvs. i Danmark.

dvs. baglæns.

sandt nok, ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

kraftigt, mægtigt.

sandt nok, ganske vist.

stærkeste; betydeligste.

sædvanligvis.

især i betydningen: teologisk uddannede.

underfulde.

underfulde, forunderlige.

her på jorden; i det jordiske liv.

især i betydningen: teologisk uddannede.

kraftfulde; virksomme.

især i betydningen: teologisk uddannede.

i grundlæggende overensstemmelse med hinanden.

skriftsprog.

udformede; færdigt dannede.

åbenlyst, indlysende.

åbenlyst.

viklet os ud, frigjort os.

skriftsprog.

åbenlyst.

kraftfulde; virksomme.

forfædrenes tro.

sandt nok, ganske vist.

virkningsfuldt, virksomt.

retskaffenhed, redelighed.

kraftfulde; virksomme.

modbevise.

afgjort, bestemt.

forfædre.

nutidige, nuværende.

vanskeligheden, problemet.

dvs. fortjente.

sædvanligvis.

værdighed.

hverken.

sædvanligvis.

dvs. fagert, skønt.

ikke.

opgiver alt håb.

mistillid; fortvivelse.

legemlige, sanselige.

let, nemt.

kraftfulde; virksomme.

sædvanligvis.

lige modsat.

kraftfuld, virksom del.

Romulus blev ifølge sagnet til sidst optaget i himlen.

hverken.

utvivlsomt.

sådan, således.

åbenlyst.

sædvanligvis.

åbenlyst.

adskillelse, sondring.

det vil sige.

sædvanligvis.

særlig; usædvanlig.

undtagen; andre end.

åbenlyst.

urokkelig tro på.

det forbavsende; det mærkværdige.

åbenlyst; synligt.

det forbavsende; det mærkværdige.

blodsbeslægtede; dødelige.

fætter.

profeterede.

af hebraisk 'māšîaḥ', den salvede.

spredte, splittede; sigter til diasporaen.

forklarelse.

jødedommen.

forunderlige, besynderlige.

sædvanligvis.

indblæse, indgive.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uforgængelige.

sovende; afdøde.

forunderlig, underfuld.

stod frem.

under, mirakel.

undtagen.

Jesus Kristus, der er både Gud og menneske (Grundtvigs udtryk).

fællesskab.

dødelig; menneskelig.

verdslige, profane.

legemligt.

fællesskab; forening.

bevis.

under, mirakel.

trosfæller.

åbenlyst, tydeligt.

følelsesmæssig.

himmelvidt.

lidenskab; begær.

ganske vist, sandt nok.

hverken.

underfuldt, forunderligt.

åbnede.

oplivende.

sløvheden.

på nær, undtagen.

urokkelige tro på.

forunderlige; besynderlige.

særlige; mærkelige.

sigter måske til Hans Bartholins *Elementa theologica* (1710), der længe var en yndet teologisk lærebog. Der kan dog også være tale om en mere generel henvisning til Bartholins forfatterskab, der i overvejende grad består af udgivelser i teseform. Det er tvivlsomt, om Bartholins teser blev læst i 1800-tallet, men han har formentligt været kendt (kirkehistorisk) som en ortodoks teolog, der var modstander af pietismen, og som sådan var en dogmatiker samtidig med Kingo.

sigter til dioskurerne i den græske mytologi.

dvs. delte.

fremstille, gøre rede for.

billedlige, symbolske.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

formidler, mægler.

er i yderste livsfare.

særlige lyst el. tilbøjelighed.

bestemt, uden tvivl.

universelle.

den historisk sammenhængende række af personer; Grundtvig spiller på den apostolske succession, dvs. den ubrudte række af indviede biskopper i den kristne kirke, som kan regnes tilbage til apostlene.

her: den apostolske succession, dvs. den ubrudte række af indviede biskopper i den kristne kirke, som kan regnes tilbage til apostlene.

tvangsomvendelserne.

den religiøse tvang, udøvet af den herskende kirke.

sandt nok, ganske vist.

den kirke, som bygger på apostlenes oprindelige lære.

kirkesamfund; trossamfund.

samfundsmæssige; statsborgerlige.

enevældig magt.

åbenlyst.

indgav, vækkede i.

allerede.

her overført: båndet, der får det kirkelige og kristelige liv til at hænge sammen.

let, nemt.

den historisk sammenhængende række af personer el. bare den historiske sammenhæng; Grundtvig spiller på den apostolske succession, dvs. den ubrudte række af indviede biskopper i den kristne kirke, som kan regnes tilbage til apostlene.

sandt nok, ganske vist.

billedligt, symbolsk.

skikkelse, legeme.

hverken.

adskillelse.

den gejstlige stand.

forskriftsmæssigt.

komme.

menneskelig skikkelse.

foresvævede.

af.

den gejstlige stand.

degenereret.

den gejstlige stand.

det levitiske præsteskab. Levitterne var efterkommere af patriarken Jakobs søn Levi (jf. 1 Mos 29,34) og dermed en af Israels tolv stammer. Som den eneste af stammerne besad levitterne ikke land, fordi de skulle tage sig af gudsdyrkelsen.

autoriserede.

embedet som forkynder af evangeliet, især som præst.

præster, ledere af en menighed.

allerede.

almen, universel.

behov, fornødenhed.

dvs. omhu.

lat., den udførte gerning; begreb i middelalderlig teologi, der indgik i tolkningen af de kirkelige sakramenters virkning.

samfundsmæssige el. verdslige ordens sammenhæng.

samfundsmæssige; verdslige.

underliggende.

billedlig, symbolsk.

herhjemme, dvs. i Danmark.

dvs. syntes.

Grundtvig tænker her muligvis på det forhold, at bispevielsen i en vis forstand gentager præstevielsen.

skriftlig udfærdigelse fra kongen (kongens kancelli), hvorved noget forkyndes, påbydes el. bevilges; især om de kongelige kundgørelser indtil indførelsen af Danske Lov (1683); omtrent svarende til forordninger og reskripter.

samfundsmæssig, verdslig.

særlige.

sandt nok, ganske vist.

bemærkelsesværdigt, interessant.

efter.

(ret)ledende.

almene, universelle.

hæver sig over, overskrider; stiller i skyggen.

åndelige el. gejstlige (vej)leder; biskop.

allerede.

åndelige el. gejstlige (vej)leder.

åndelig el. gejstlig (vej)leder.

oldkirken.

åndelige el. gejstlige (vej)ledere.

underfuldt, forunderligt.

udrenset, lutret.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dådrige, virksomme.

tilkommer det, sømmer det sig.

efterfølger.

omdømme; eftermæle.

rigtige; autoriserede.

mest virksom.

åbenlyst, tydeligvis.

personer, der er verdsligt sindede.

krigere.

suger til sig, optager.

afholdte; venskabelige.

bekendte; kyndige.

afklarer, oplyser.

til sidst.

Ifølge overleveringen var Polykarp discipel af apostlen Johannes.

afklaret; forvandlet.

sigter formentlig til Johannes' Åbenbaring.

sigter til Irenæus' *Adversus haereses* (da., Mod kætterne), hvori han forsvarer kirkens lære mod gnosticismen.

sigter til de syv Ignatiusbreve, hvis ægthed længe var omstridt.

forunderligt.

allerede.

her på jorden; i det jordiske liv.

tjenere; bærere.

kaldes.

åbenlyst.

åbenlyst.

åndelige el. gejstlige (vej)ledere.

forfædre.

frembringe skum af vor egen skam, skumme af egen skam, jf. Jud 1,13.

trælleslægt.

den oprindelige kirke; oldkirken.

forunderlige.

bestemt, uden tvivl.

forfædres.

forfædrenes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

til alt held, heldigvis.

banner, hvis dug er forsynet med det kristne kors i midten.

kamppladsen, slagmarken.

går fjenden åbent i møde.

skrive det ned.

særligt.

opklares, udredes.

skrive.

tydeligere.

vanærede el. ringeagtede deres prædikener.

her formentlig: tale som en bog.

fremstilling, redegørelse; udlægning.

kundskab, indsigt.

under, mirakel.

underet, miraklet.

mangel på bevægelighed; død.

særligt.

fortolkere.

åbenlyst.

gejstlig stand.

kraftfuld; virksom.

vrøvl, tom snak; usandhed.

indlysende.

dvs. husbond.

dæmonernes fyrste (måske afledt af hebr. baal, 'herre', og zebub, 'flue', egl. 'flueherskeren'); identificeres i Det Nye Testamente med Satan.

ikke.

forunderlige, underfulde.

troldmændene.

virkningsfuldt, virksomt.

menneskelig kløgt; menneskeforstand.

originalsprog, her: hebraisk og oldgræsk.

de forgængelige mennesker.

underfuldt.

sandt nok, ganske vist.

med støtte i el. under henvisning til et kapitel i Bibelen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

understøttelsen el. beviset ved henvisning til et kapitel i Bibelen.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

sandt nok, ganske vist.

underfuldt.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

behov, fornødenhed; bedste.

Bibelens bogstavs el. ordlyds; alluderer også til 2 Mos 14,16.

bestandigt.

underfuldt, forunderligt.

åbnedes.

sandt nok, ganske vist.

underfuldt, ved et under.

hårdt, strengt.

den gejstlige stand.

helt sikkert, utvivlsomt.

ude af stand.

duelighed, evne, færdighed.

i stand.

duelighed, evne, færdighed.

hverken.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

ansatte.

virksom.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

siderne i Bibelen.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

kan kalde (optativ).

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

giver sig til at læse, studere.

Bibelens bogstavs el. ordlyds; alluderer også til 2 Mos 14,16.

synligt, til at se.

sandt nok, ganske vist.

hverken.

universitet.

bryst (som sjælens el. følelsernes sted).

almindeligvis, som oftest.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

normalt.

duelighed, evne, færdighed.

stillingen som forkynder af evangeliet; præsteembedet.

målestok.

behov, fornødenhed.

latinskolen el. mere generelt den latinske dannelse.

det, der er grundet på spådomme.

sigter formentlig til den protestantiske kirke i almindelighed.

trådt frem.

keruberne.

virksomt; underfuldt.

vilje, overlæg.

religiøse sværmeres (nedsættende).

udseende, ydre.

underfuld.

skatkiste.

bemærkelsesværdige, interessante.

ordbog; ordliste.

rigtige, virkelige.

Thors vogn, som har forspændt to gedebukke, kører over himlen og frembringer lyn og torden.

lyner ind.

blændende; strålende.

sandt nok, ganske vist.

forunderlige.

uomtvistelige.

undere.

hersker over, bestemmer over.

folkesproget; modersmålet.

skrevet ned.

sigter til Heimer.

undtagen.

gudens, der frembringer torden, dvs. Thors.

åbenlyst.

under.

åbenlyst, utvivlsomt.

forunderlige.

sigter til rapsoden Ion i Platons dialog af samme navn. Ion fremstilles her som én, der udelukkende kan recitere Homer, hvilket vækker spørgsmål og kritik fra Sokrates, der er skeptisk overfor rapsode- og digtekunsten, fordi den ikke er udtryk for faglig kunnen, men guddommelig besathed el. begejstring.

sigter til Tormod Kulbrynsskjald, der ifølge Snorre på kong Olavs opfordring sang Bjarkamál om morgenen før slaget ved Stiklestad i 1030. Bjarkamál er en dialog mellem Bjarke og Hjalte og skildrer Rolf Krakes død og kongsstaden Lejres fald.

usandsynligt.

fortolkere; forkyndere.

sandt nok, ganske vist.

ordbog; ordliste.

mest lærenemme.

grundet over, forsøgt forstået.

blev skrevet ned.

åbenlyst.

under.

underfuld.

forunderligt.

underfuldt.

fællesskab, forbindelse.

originalsprogs; fællessprogs.

åbenlyst.

originalsprogs; fællessprogs.

under.

gøre et pludseligt, voldsomt indtryk på.

præsteordinationen.

draget i tvivl, betvivlet.

indsnævringer; vanskelige situationer.

menneskelig kløgt; menneskeforstand.

indsnævring; vanskelige situation.

hvis.

forbigående.

fællesskabet.

Jesus Kristus, der er både Gud og menneske (Grundtvigs udtryk).

frelse.

undtagen, bortset fra.

fællesskab.

den oprindelige kirke, urmenigheden.

sigter formentlig til den protestantiske kirke i almindelighed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

verdenskloge; filosoffer.

fremstille, gøre rede for.

henblik på, henseende til.

sigter til den aleksandrinske teologi, der udvikledes ved det første kristne akademi i Alexandria. Dens hovedskikkelser var Klemens og Origenes; karakteristisk for aleksandrinsk teologi er bl.a. den allegoriske skriftudlægning.

sigter til hhv. Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente.

originalsprog, her: hebraisk og oldgræsk.

sandt nok, ganske vist.

varsel; bevis.

underfulde.

forfædre.

dvs. lærte.

forfædrenes.

især i betydningen: teologisk uddannede.

Bibelens bogstav el. ordlyd; alluderer også til 2 Mos 14,16.

en nordamerikansk indianerstamme.

nomadefolk; flokke.

samfundsmæssig; statsborgerlig.

oldkirkelig betegnelse for en nydøbt voksen person; kan også betegne et nyt medlem af fx en orden. Grundtvig sigter formentlig til de kristnede nordboere.

egnethed, duelighed.

litterære sysler; studier.

staten som et samfund af borgere.

forunderlige.

forsyn.

vilje, overlæg.

selvstændig.

overvejelse.

som om.

hvad der hører til den katolske kirke, den katolske tro (nedsættende).

sådan, således.

forklarede el. oplyste reformationen pludselig.

den oprindelige kirke, urmenigheden.

originalsprog.

sandt nok, ganske vist.

afrundede, afsluttede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hæve sig over, overskride.

husherren, dvs. Kristus.

sigter til de fem Mosebøger i deres helhed; i snævrere forstand indledes Moseloven i 2 Mos 20 med De Ti Bud og afsluttes først i 4 Mos 10.

sigter formentlig til profeterne, der følger efter og traditionelt modstilles de fem Mosebøger i Det Gamle Testamente.

husherren, dvs. Kristus.

stum.

stumme.

dvs. lærte.

lat., den almindelige, den folkelige. Spiller på navnet på den latinske bibeloversættelse, som siden 1200-tallet anvendtes i vestkirken.

lægges i kiste og begravnes.

Bibelens bogstavs el. ordlyds; alluderer også til 2 Mos 14,16.

forunderlige, underfulde.

sandt nok, ganske vist.

originalsproget.

forunderlige, underfulde.

åbenlyst.

selvstændig; særlig.

tro forbundet med undere eller det underfulde; mirakeltro.

former, der er særegne for talesproget; talemåder.

vilje, overlæg.

indlysende, tydelige.

under, mirakel.

ikke-kristne; vantro.

sigter til profetskrifterne i Det Gamle Testamente.

sigter til epistlerne i Det Nye Testamente.

former, der er særegne for talesproget; talemåder.

åbenlyst.

indtørrede.

spredte.

spiller på navnet på den latinske bibeloversættelse, som siden 1200-tallet anvendtes i vestkirken.

indtørrede.

under, mirakel.

åbenlyst.

underfuldt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

som ikke er lovmæssig; uregelmæssig.

pine el. presse sammen.

mangel på liv.

forsvinde, gå tabt; fortabe sig.

spiller på navnet på den store pest, der rasede i Europa i 1300-tallet.

undtagen, bortset fra.

som om.

opbrudte; bristede.

former, der er særegne for talesproget; talemåder.

den gejstlige stand.

tjenere; bærere.

den gejstlige stand.

blændværk, illusion.

udvikling, udformning.

autoriserede.

sakramenter, dvs. dåb og nadver.

den jordiske, forgængelige menneskestemmes.

forfædre.

mesterværk.

det meget fine hvide marmor fra øen Paros.

spiller på navnet på den store pest, der rasede i Europa i 1300-tallet.

kritik af, dadel af.

forfædres.

bekæmper.

benbrud.

gør indbildsk.

forfædrene.

rungende malm og klingende bjælder, dvs. tomme ord, som ikke er udtryk for personlige, alvorlige følelser.

udforme, udvikle.

yndet, afholdt.

sigter til epistlerne i Det Nye Testamente.

former, der er særegne for talesproget; talemåder.

sigter til profetskrifterne i Det Gamle Testamente.

en fordømmelse af; jf. udtrykket 'at bryde staven over'.

døde.

begravedes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

formerne, der er særegne for talesproget; talemåderne.

hedningsprog.

begrave.

ikke.

bøjelige, smidige.

jordiske, forgængelige menneskestemmer.

under, mirakel.

åbenlyst, tydeligt.

dvs. hebraiske.

former, der er særegne for talesproget; talemåder.

opbrudte; bristede.

indlysende, tydeligt.

mere bøjelige, smidige.

uden tvivl.

dvs. syntes.

fremstillingen, redegørelsen.

størst vægt.

udforme, udvikle.

småfejl, små mangler.

behagelig; tiltrækkende.

udforme, udvikle.

almindelige, ordinære.

bemærkelsesværdigt, påfaldende.

autoriserede.

læren.

behagelige; tiltrækkende.

almindelige, ordinære.

mærkbart.

højlydt; stærkt.

kraftigt; indtrængende.

menneskeliv.

forunderlige, underfulde.

siv.

uforgængelige.

afklares; herliggøres.

heroisk.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fællesskab, samhørighed.

uden vederlag.

virksomt.

vanskelige, hårde.

frelse.

fremfører, udtrykker.

åbenlys.

åbenlyse, tydelige.

åbenlyst.

størst vægt.

især i betydningen: muslimer.

åbenlyst.

bekæmper.

især i betydningen: teologisk uddannede.

strides, skændes.

energisk; kraftfuldt.

nutidige, nuværende.

der gør delagtig i Guds rige og den evige frelse.

tyrker, især i betydningen: muslim.

fællesskab.

åbenlyst.

oplyses, gøres klart.

mindskes; forsvinde.

ikke-kristne; vantro.

trossamfund.

usædvanlig; overordentlig.

kaldes.

afklare.

synlige, tydelige.

forklarelse, afklaring.

jordfæstede, begravede.

foran ham.

ærkeengle.

de forgængelige mennesker.

herliggøre.

sigter til menneskets forhold til Gud som fader.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sigter til menneskets forhold til Gud som fader.

skal være (optativ).

målestok.

åndelige el. gejstlige (vej)ledere.

Anvendt litteratur

- Bartholin, Hans (1710) *Elementa theologica, Ex Variis Systematibus collecta, & Publicis privatisque lectionibus In usum Juventutis Academicæ uberius explicanda*. København
- *Den Danske Salmebog* (2002). København
- *Etlich Cristlich lider Lobgesang / un Psalm / dem rainen wort Gottes gemess / auf der heylige schriff / durch mancherley hochgelerter gemacht / in der Kirchen zu singen / wie es dann zum tayl Berayt zu Wittenberg in übung ist* (1524). Wittenberg
- *Eyn Enchiridion oder Handbuchlein. Eynem ytzlichen Christen fast nutzlich bey sich zuhaben / zur stetter ubung und trachtung geystlicher gesenge und Psalmen / Rechtschaffen und kunstlich verteutsch* (1524). Erfurt
- *Geystliche Lieder. Mit einer newen vorrhede D. Mart. Luth*, udg. V. Bast. (1545). Leipzig
- Goldsmith, Oliver (1800) *The Vicar of Wakefield*. [1766] London
- Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld*. København
- Holberg, Ludvig (2014) *Peder Paars. Poema Heroico-comicum*. [1720], udg. Finn Gredal Jensen i: *Ludvig Holbergs Skrifter*. København & Bergen
- Kingo, Thomas (1699) *Dend Forordnede Ny Kircke-Psalme-Bog. Efter Hans Kongl. Mayest. Allernaadigste Befalning, af de fornemste Geistlige i Kiøbenhafn til Guds Tieniste paa Søndagene, Fæsterne, Bededagene, og til anden Gudelig brug i Kircken, udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flitteligen igiennemseet, og med mange Ny Psalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl. Befalning til Trycken befodret*. Odense
- Mau, E. (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat*, bind 1-2. København